

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Յուլիս — հոկտեմբեր

(1917 թ.)

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն Ի Բ Ա Ժ Ի Ն

Յուլիսից հոկտեմբեր՝ չորս ամիսների ընթացքում Մայր Աթոռի Մատենադարանի ընթերցարանը բաց է եղել ամեն օր առաւօտեան և երեկոյեան որոշեալ ժամերին: Գլխաւորական արձակուրդի ժամանակ լինելով՝ այս ամիսների ընթացքում ընթերցողների թիւը նախորդ ամիսների համեմատութեամբ զգալի կերպով աւելացել է. այնպէս որ ընթերցողների և պարագլուխների մատեանում յուլիս ամսին նշանակուել են 365 անուններ, օգոստոսին՝ 515, սեպտեմբերին՝ 646, իսկ հոկտեմբերին՝ 650 ընդհանուր գումարը լինում է 2176. նախորդ չորս ամիսներում ընթերցողների և պարագլուխների թիւը հազիւ դրա քառորդը եղել էր. պէտք է ասել, որ ընթերցարանի կանոնաւոր բացումը նոյնպէս նպաստել է ընթերցողների այնքան աւելանալուն: Մեր ստացած հայերէն թերթերի վրայ աւելացել են, բացի մեր արդէն յիշածներից, նոր հրատարակուել սկսող՝ Մարտիկ, Մեր Գործը, Նոր Սերունդ, Աւստաւոր, Նեցուկ, Քայլեր, Ազատամարտ և Վերածնունդ թերթերը:

Այս տարի մինչև օրս մեր ստացած թերթերի (հայերէն և օտար լեզուներով) թիւը հասել է 65-ի. այսպէս. Ազատամարտ, Ազգագրական հանդես, Աղբիւր, Աւստաւոր, Գաղափար, Գիւղատնտես, Համբաւաբեր, Հայաստան, Հասկեր, Հովիտ, Հորիզոն, Մշակ, Նոր սերունդ, Պայքար, Վան-Տոսպ և Տարագ 16 հ. (Թիֆլիս). Աւստաւոր (Երևան), Ապստամբ, Նեցուկ, Քայլակ, (Շուշի), Արարատ (Էջմիածին), Արեւ, Բանուր, Դործ, Թատրոն եւ Երաժշտութիւն, Մեր գործը, Սոցիալ-Դեմոկրատ (Բազու), Ժայռ և Մարտիկ (Ալէքսանդրապոլ), Կարիք (Արմաւիր), Քայլեր (Գանձակ), 15 հ. (Կովկասի զանազան քաղաքներում). Այգ (Թաւրիզ), Ազգ, Ասպարէզ, Նիւստաստի Հայաստան, Կոչնակ, Հայրենիք, Պահակ (Ամերիկա), Արեւ, Միութիւն, Յուսաբեր (Եգիպտոս), Արմենիա, Արձագանք Փարիզի, Վերածնունդ (Ֆրանսիա), Բազմավեպ (Վենետիկ). 14 հ. (արտասահման). ռուսերէն, գերմաներէն, անգլերէն և իտալերէն 20 հ. գումարը 65: Բացի Տաճկաստան հրատարակուող թերթերից, որը ստանալու հնարաւորութիւնից

դրկուած ենք այժմ, այստեղ կովկասում և արտասահմանում հայերէն լեզուով հրատարակուող թերթեր կան, ինչպէս իմանում ենք յայտարարութիւններից, որ էջմիածնում չեն ստացւում. օր. Աթաթաւուրի դրօշակ, Առողջ կեանք, Բանուրի կռիւ, Կեանք, Միութիւն (Թիֆլիս և Կարս), Նոր բողբոջ, Նոր կեանք, Նոր ձայն, Շարժում և այլն:

ՏՊԱԳԻՐ ԳՐԳԵՐԻ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԱԺԻՆ

Այս ամիսների ընթացքում բացի միաբանութեան անդամներից և ձեմարանի ուսուցիչներից՝ դուրս տանելու համար գրքեր ենք տուել նաև եղած մասնաւոր զիմումի և կարգադրութեան համաձայն Արեւմտահայ Ուսուցչական Միութեան էջմիածնի ճիւղի անդամներին: Այսպէս այս չորս ամիսների ընթացքում դուրս ենք տուել 345 հատոր գրքեր և պարբերականներ հայերէն և օտար լեզուներով 52 տարբեր անհատների, որից 72 հատորը տուել ենք միաբանութեան 12 անդամներին, 106 հատորը ձեմարանի ուսուցիչ և ուսանողներին (մասնաւոր երաշխաւորութեամբ). 111 հատորը Արեւմտահայ Ուսուցչ. Միութեան 16 անդամներին, և 54 հատորը դրսից 14 անձերի (մասնաւոր երաշխաւորութեամբ). այս բոլոր գրքերից 15 հատորը դեռ չի վերագարձել Մատենադարան: Բացի դուրս տրուած գրքերից ամեն օր ընթերցաւանում կարդալու համար տուել և ստացել ենք գրքեր և պարբերականներ օրական 10—15 հատոր. գլխաւորաբար ձեմարանի տաճկահայ սաններին:

Ցուցակագրութիւն.— Ցուցակագրութեան գործը այս ամիսներից կատարել ենք օտարազգի գրքերի վրայ՝ ռուսերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն: Այս առիթով պէտք է յիշել, որ երեք տարի առաջ 1914 թ.-ի աշնան օտարազգի գրքերի ցուցակագրութեան ձեռնարկուելով գերմաներէն գրքերի ցուցակագրութիւնը— ըստ հեղինակների— կատարեց պ. Սինեքերիմ Տ. Յակոբեան, ֆրանսերէն գրքերը պ. Աշոտ Յովհաննիսեան, և անգլիերէն գրքերը՝ Սարգիս Թովալեան: Այժմ այդ բոլորի համար ցուցակներ կազմեցինք ըստ համարակարգութեան յատուկ մատեանի մէջ, և վերջին երեք տարիների ընթացքում ստացուած գրքերը աւելացրինք: Իսկ ռուսերէն գրքերի միայն համարները կպցրած էր, որի ցուցակագրութիւնը ըստ հեղինակների և ըստ համակարգութեան կատարուեց այս ամիսների ընթացքին:

Այստեղ աւելորդ չենք համարում մեր ունեցած բոլոր ցուցակների ցանկը դնել:

1. Ցուցակ հայերէն տպ. գրքերի ըստ համարակարգութեան

2. » » » » » հեղինակներին*)

3. » » » » » այբբենական կարգով ըստ նիւթի՝ վերնագրի:

4. » » մամուլի

5. » ուսերէն տպ. գրքերի ըստ համարակարգութեան

6. » » » » ըստ հեղինակների

7. » » պարբերականների.

8-10. » գերմաներէն, ֆրանսերէն և անգլիերէն գրքերի ըստ համարակարգութեան մի մատեանի մէջ

11. ցուցակ ֆրանսերէն գրքերի ըստ հեղինակների.

12. » գերմաներէն » » »

13. » անգլիերէն » » »

14. » հայերէն աւելորդ գրքերի օրինակների.

1. Մատեան՝ ստացուած գրքերի ժամանակագրական կարգով

2. » մատենադարանից դուրս տրուած գրքերի

3. » անուանց պարապոզների և ընթերցողների:

Դեռ ևս չցուցակագրուած մնում են լատիներէն, յունարէն, եբրայեցերէն, ասորերէն, իտալերէն, լեհերէն, վրացերէն, պարսկերէն, թուրքերէն և արաբերէն գրքեր. բոլորը մօտ 400 հատոր. կան նաև քիչ քանակութեամբ եւրոպական լեզուներով պարբերական հրատարակութիւններ: Այս բոլորից յետոյ մեզ մնում է ունենալ մեր առանձին մթերանոցի բաժինը, ուր պէտք է փոխադրենք յատուկ ցուցակով մեր ունեցած բոլոր գրքերի և թերթերի աւելորդ օրինակները, որոնց մի մասը (հայերէն գրքերի աւելորդ օրինակներ) մասամբ ցուցակագրուած է:

Այս ութ ամսուայ միջոցին մօտիկից ծանօթանալով Մ. Ա. Մատենադարանին, և տպագիր գրքերի բաժանմունքը որոշ չափով կարգի դնելով, այժմ ի վիճակի ենք մեր երկրորդ զեկուցման մէջ յիշած մինչև օրս անյայտ մնացած կէտը մասամբ պարզել, այն է ցոյց տալ թէ Մայր Աթոռի Մատենադարանը իր բոլոր ունեցածովը քանի՞ հազար հատորի հարստութիւն ունի: Այս մասին մօտաւոր գաղափար տալու համար դնում ենք հետևեալ թիւերը:

Տպագիրների բաժին. —

Հայերէն գրքերի ցուցակի վերջին №-ն է 6285, աւելի դըր-

*) Բոլոր ըստ հեղինակների ցուցակները քերթիկների վրայ են (карточная система).

ուած օրինակներով, հատորներով և միասին կազմած գրքերով կլինի աւելի քան	6600
Ռուսերէն գրքերի ցուցակի վերջին №-ն է 3900 նոյն- պէս աւելի դրուած օրինակներով կլինի աւելի քան	4000
Ֆրանսերէն գրքերի ցուցակի վերջին №-ն է 645, այս- տեղ համարներ կան, որոնց տակ դրուած են 2, 3. նոյնիսկ 10 հատոր գրքեր. ուստի բոլորը կլինի մօտ	800
Գերմաներէն գրքերի ցուցակի վերջին №-ն է 566. նոյնպէս բոլորը կը լինի մօտ	700
Անգլիերէն գրքերի ցուցակի վերջին №-ն է 136. բոլորը կլինի	150
Հայերէն թերթերի (կանոնաւոր ցուցակագրուած) լրիւ և պակաս տարիներ աւելի քան	1700
Ռուսերէն պարբերականներ (ցուցակագրուած) լրիւ և պակաս տարիներ մօտ	300
Լատիներէն, յունարէն, իտալերէն և այլ գրքեր, ինչ- պէս վերև յիշուեց դեռ ևս չցուցակագրուած	400
Էնցիկլոպեդիաներ և եւրոպական լեզուներով բառա- րաններ	200
Կովկասագիտական գրքեր առանձին սէրիաներով մօտ	100
Եւրոպական լեզուներով պարբերականներ	100
Քարտէզ և ատլաս	125
Կոնդակներ (Մակար կաթուղիկոսի)	125
Ալբում և պատկերներ*)	150
Մայր Տաճարի յատակագիծ 10 տեսակ	450
Հայերէն գրքերի աւելորդ օրինակներ (մասամբ ցու- ցակագրուած) աւելի քան	3200
Հայերէն մամուլի աւելորդ տարիներ մօտ	400
Ռուսերէն գրքեր, պետ. գումարյի արձանագրութիւն- ներ, հաշիւներ, ցուցակներ. և աւելորդ գրքեր եւրոպական լեզուներով մօտ	500

Բոլորի գումարը լինում է 20,050

Ուրեմն Մայր Աթոռի Մատենադարանի միայն տպագիրների
բաժինը ունի այլ և այլ լեզուներով (հայերէն, ռուսերէն, ֆրան-

*) Քարտէզների եւ պատկերների թիւը համեմատաբար շատ չնչին է.
որովհետեւ այդ մասին առանձին խնամք չի տարուել բոլորը մի տեղ հա-
ւաքելու: Նկարների թիւի մէջ չեն մտնում պատերի վրայ ցուցադրուած
պատկերներն ու նկարները, որոնց թիւը հասնում է 70-ի, եւ օրոնցից մի
քանիսը շատ թանկագին են եւ տաճնեակ հաղարներ արժեն:

սերէն, գերմաներէն, անգլիերէն, իտալերէն, լատիներէն, յունարէն, եբրայեցերէն, ասորերէն, պարսկերէն, արաբերէն, թուրքերէն, վրացերէն, լեհերէն և այլ եւրոպական լեզուներով) աւելի քան քսան հազար (20,000) հատոր:

Զեռագիրների բաժին.—

Մայր Աթոռի Մատենադարանի հարստութեան և համբաւի աղբիւրը ձեռագիրների բաժինն է. պատերազմի պատճառով բոլոր ձեռագիրները ժամանակաւորապէս փոխադրուած են Մոսկվա. (1915 թ. փետր. 3-ին) և այժմ գտնուում են այնտեղ: Զեռագիրների բաժնի մասին մեր այս զեկուցման մէջ այսքանը կասենք, որ Մոսկուա ուղարկուած 101 արկղ ձեռագիրների թիւը նշանակուած է՝ հայերէն 4660, պարսկերէն 232, նոյնպէս կոնդակներ և պարսկական ու թիւրքական հրովարտակներ, որոնց թիւը մեղ յայտնի չէ: Իսկ այժմ Մատենադարանում ունենք Տաճկահայաստանից բերուած (Վան, Վարազ, Աղթամար, Լիմ, Կտուց, Մշոյ ս. Կարապետ). 1526 ձեռագիրներ. և Մայր Աթոռի Մատենադարանի անունով նուէր ստացուած 10—15 ձեռագիրներ:

Զեռագիրների բաժնում մենք պէտք է առանձին մաս ունենանք ժամանակակից նոր ձեռագիրների համար, որոնք դեռ ևս չեն կարգաւորուած:

Այսպէս՝ թողնելով Տաճկահայաստանից եկած ձեռագիրները, Մայր Աթոռի Մատենադարանը ունի իր սեփական ձեռագիրները մօտ 5000 հատոր հայերէն և պարսկերէն:

Սրանք են ներկայումս մեր տրամադրութեան տակ եղած թիւերը Մայր Աթոռի Մատենադարանի հարստութեան վրայ մօտաւոր գաղափար տալու համար, մնում է ապագային տպագրիչների և ձեռագիրների բաժինները վերջնականապէս կարգի գնելուց և մեր աշխատանքը աւարտելուց յետոյ ճիշտ և որոշ կերպով նշանակել այդ թիւերը:

Կազմ.—Այս ամիսներին կազմելու զրկած մեր զրքերից և թերթերից այժմ կազմատանը մնում են 49 հատոր թերթերի ժողովածուներ, և 192 հատոր հայերէն և ռուսերէն զրքեր:

ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԻ ԲԱԺԻՆ

Յուլիս և օգոստոս ամիսներին ձեռագիրներով պարապող չի եղել, սեպտ. և հոկտ. ին պարապել են միաբանութեան անդամներից երկու հոգի և զրսից մի հոգի (նկարիչ), որոնց համար տրամադրել ենք աւելի քան տասը ձեռագիր:

Ստուգելով Տաճկահայաստանից եկած ձեռագիրները բոլորն էլ գտել ենք լրիւ, եղած ցուցակի համաձայն պակաս չկայ. քնդ-

հակառակը հանել ենք 7 ձեռագիր աւելի գրուած լինելով (մի համարի տակ երկու ձեռագիր), ցուցակի վերջին Ն.ն է 1526:

Մեր նախորդ զեկուցման մէջ յիշատակած զուրպը գտնուող չորս ձեռագիրներից մէկը N 513 Գէորգ եպս.-ին արուած «Դատաստանագիրք Ալաւկայ որդու» ստացել ենք:

* * *

Այցելողներ.—

Մեր նախորդ երկու զեկուցումների մէջ նշանակել էինք Մայր Աթոռի մատենադարանը այցելող հայազգի և օտարազգի անձերի թիւը: Այս անգամ դժուարանում ենք այցելողների թիւը ճշտութեամբ նշանակել որովհետեւ դժուար է լինում մեզ մեր զբաղմունքների մէջ ճշտութեամբ հետեւել այդ կէտին^{*}). ամառուայ այս չորս ամիսների ընթացքում նրանց թիւը հազարից անցել է. եղել են օրեր, որ այցելողների թիւը հասել է 20, 30, նոյնիսկ 50-ի և 100-ի, ամեն ազգի և ամեն դասակարգի, մեծ մասամբ զինուորականներ:

Էջմիածին այցելող օտարականների համար առանձին հետաքրքրութեան առարկայ է լինում Մայր Աթոռի Մատենադարանը, իր ունեցած գրքերով, նկարներով և յատկապէս նկարազարդ հայկական ձեռագիրներով. բաւարարել այդ բոլորի հետաքրքրութիւնը տալով իւրաքանչիւրին հարկ եղած բացատրութիւնները, խլում է մեր ժամանակի մի զգալի մասը, բայց մենք անհրաժեշտ ենք համարում այդ, ծանօթացնելու համար յատկապէս օտարազգիներին հայ արուեստի փառաւոր անցեալը, որը իրաւամբ արժանանում է նրանց անհուն հիացմունքին:

ՍՏԱՅՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ԳՐԳԵՐ.

Յուլիս ամսից մինչև օրս Մայր Աթոռի Մատենադարանում ստացուել են նուէր հետեւալ ձեռագիրները և գրքերը:

*) Պարտողների և ընթերցողների մատենի նման կարող էինք եւ այցելողների համար էլ մի յատուկ մատենան դնել, ուր նրանք նշանակէին իրենց անուն—ազգանունը, վայրը, զբաղմունքը եւայլն: Բայց գործնականի մէջ դժուարութեան է հանդիպում այդ. որովհետեւ այցելողները շատ անգամ դժուարանում են կամ ժամանակ չեն ունենում կատարել այդ. իսկ կիսկատար եղածը ո՛չ մի արժէք չունի:

I. Ձ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր.

Ա. Գրիգորիոսյոյի հայոց ծխատէր Յարութիւն քահանայ Տէր-Ենօք-հանից.

1. Ձեռագիր խորհրդատետր.

Նիւր՝ թուղթ 29 թերթ.—մեծութիւն՝ $27 \times 20 \times 2$, կազմ՝ կաշի—գիր՝ բոլորագիր.—գրութիւն՝ երկսիւն.—գրիչ՝ Յովհաննէս, տեղ՝ Վերկիրս հոնաց որ այժմ կոչի Ղրիմ, ի գիւղաքաղաքիս Ղարասու ընդ հովանեաւ ս՛ր Օգսէնտ տաճարիս» բուսկան՝ $\alpha\delta\theta\rho=1669$ թ.

2. Մանուէլ վարդ. Կիւմիւշխանեցու Գրիգորիոսյոյի և Ղրիմի յաջորդ եղած ժամանակ այլ և այլ վայրերից (սուրբ Խաչ վանք, Ղարասու-պաղար, Էսկի Ղրիմ քաղաք, Մոսկուա, Պետերբուրգ) Գրիգորիոսյոյի հայոց հոգևոր կառավարութեան իր իսկ ձեռքով գրած 64 հրաման-գրութիւնները, 1812 թ.—1 հատ, 1813 թ. 6 հատ (որից երկուսը գրուած է նախիջևանից առաջնորդ Յովհաննէս արքեպիսկոպոսից, 1814 թ.—9 հ., 1818 թ. 18 հ., 1819 թ.—8 հ., 1820 թ.—5 հատ, ընդամենը 115 գրուած թերթ:

Մանօր. ԹԼ՝ խորհրդատետրերը եւ ԹԼ՝ գրութիւնները հանուած են Գրիգորիոսյոյի (Խերսօնի նահ.) հայոց հոգևոր կառավարութեան դիւանից:

Բ. Վեհապառ Կաթողիկոսի Դիւանի թիւ 1519 և 8-ն սեպտ. 1917 թ. գրութեամբ ստացուել են Մեսրոպ վ.-ի (Մաքսուդեանց) Գրիգորիոսյոյի հայոց եկեղեցուց բերած երկու ձեռագիր խորհրդատետրերը:

1. Ձեռագիր խորհրդատետր.

Նիւր՝ թուղթ 35 թերթ.—մեծութիւն՝ $27 \times 19 \times 1$, կազմ՝ կաշի (առանց ամուր կարտօնի).—գիր՝ բոլորագիր.—գրութիւն՝ երկսիւն, ունի զարդագրեր և լուսանցազարդեր, յիշատակարան՝ հունի. հաւանօրէն ԺԸ. զարի գրած:

2. Ձեռագիր խորհրդատետր.

Նիւր՝ թուղթ 12 թերթ.—մեծութիւն՝ $25 \times 17 \times \frac{1}{2}$, կազմ՝ հունի.—գիր՝ բոլորագիր.—գրութիւն՝ երկսիւն.—գրիչ՝ զաքարիա երէց.—տեղ՝ անյայտ.—բուսկան՝ $\alpha\delta\theta\rho=1680$ թ. սկզբից պահատ:

II. ԳՐԲԵՐ ԵՒ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ.

Ա. Հայրապետական դիւանից ստացուել են

1. Անպլիական Կապոյտ գիրք, բնագիր—անգլիերէն.

2. Անգլիական կապոյտ գիրք, ֆրանսերէն թարգմանութ.
3. M. Varandian, L'Arménie et la question Arménienne. Laval 1917
4. The New Armenia, Ararat & Armenia թերթերի 1915—1917 թ. համարները
5. Գեղարուեստական կոնգրէսների լուսանկարներ 1) յանուն Լէոպոլդ Ֆաւրի, Ժընև 2) Անատոլ Ֆրանսի, Փարիզ և 3) Վիկտոր Բերարի, Փարիզ:
- Բ. «Արարատ» խմբագրութիւնից ստացուել են
 1. Բերթա Ֆօն Զուտնէր, Զէնքերը վար. Ա. և Բ. հատոր թրգմ. Բօստօն 1916 թ.
 2. Մանկավարժական ժողովածու Ներսիսեան դպրոցի 1917 թ. շրջանաւարտների, Թիֆլիս 1917 թ.
 3. Վ. Վալադեան, Ռազմական պատկերներ. Թիֆ. 1917 թ.
 4. Գ. Էդիլեան, Գաղթականական որբանոցներ » » »
 5. Ս. Քամայեանց, Հայը Յովքի օրում. Թիֆ. 1917 թ.
 6. Սիմ. Սիմէոնեան, Բանաստեղծութիւններ I. Շուշի 1917 թ.
 7. Արշալոյս, գրական ամսանախ № 1. 1917 թիֆ.
 8. Սուրէն Մէլիքեան, Հայ կամաւորի յուշերից. Թիֆ. 1917 թ.
 9. Տեղեկագիր Հայ Նպաստամատոյց ընկ. 1915—16 թ. Թիֆ. 1917 թ.
 10. J. Aicard, Arménie. Venise 1917
 11. С. Я Шарті, Армянские поэты. Тифлисъ 1917 г.
- Գ. Նոր-Զուղայեցի պ. Ղազարոս Մարտիրոսեանից
 1. W. Morgan Shuster, The strangling of Persia. London 1913
- Դ. Արսէն վարդապետ Ղառնեանից
 1. L. Velbert, Une femme en prime. Paris.
- Ե. Ճեմարանի սան Արա Գարագաշեանից
 1. «Մշակ» 1916 թ. նոյեմբ.—դեկտ. 1917 թ. ապրիլ.
- Զ. Հայկ Աճէմեանից, Ծաղկաքաղ Վասպուրականի հայ ժողովրդական բանահիւսութեան, I. փունջ. Էջմ. 1917 թ.
- Է. Ճեմարանի սան Առաքել Առաքելեանից
 1. Ալֆօնսօ տէ Լիկօր եպս., Էպէտիլիյէ տայիր նասիհաթլէր. Վենետիկ 1839 (հայատառ թուրքերէն)
- Ը. Արեւ Արեղայից, Ժընև. Յուսիկ արքեպիսկոպոսի միջոցով
 1. A. Abrahamian, Die Grundlagen des armenischen Kirchenrechts. Zürich 1917.
- Թ. Հայր Գալուստ Տ. Մկրտչեանից
 1. La revue des idées. Paris. 1905—1906, № 15, 17, 25—29.
 2. L' Astronomie. Paris 1892 № 6.

3. «Մուրճ» ամսագրի 1901 և 1902 տարիների համարներից 8 հ.:
4. «Բաղմավէտ», 1884—5, 1887, 1889—1895 տարիների համարները (ոչ լրիւ):
5. «Լուամայ», 1896, 1898—1901, 1903, 1906—7 տարիների համարներից 9 հ.:
6. Ազբիւր, Արօր, Աւետարեբ, Բիւրակն, Բողոք, Եփրատ, Ժողովուրդին բեմը, Իկոնիոն, Լուսաբեր, Լսարան, Կոչնակ, Հայ գրականութիւն, Յուսաբեր, Նոր դպրոց, Փարոս և Տարազ թերթերի մեջ. համարները:
7. «Հորիզոն» 1916 թ. (լրիւ) «Մշակ» 1916 թ սեպտ.-դեկտ. և 1917 թ.
8. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Անանիա Շիրակացի, Վաղարշ. 1896 թ. (3 օրինակ)
9. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Յովհան Մանգակունի Վաղարշ. (1 օր.) 1903 թ.
10. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Ղաղար Փարպեցու ձեռագրերը, Վաղարշ. 1901 թ. 2 օրին.
11. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Փաւստոսի ձեռագրերը, Մարրուրդ 1904 թ. 1 օրինակ.
12. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Տիմօթէոս Կուզի հակաճառութեան հայ. թարգ. ժամանակը... Վաղարշ. 1908 թ. 1 օրինակ.
13. Գ. Տէր-Մկրտչեան, Էլ. Ռեկլիւ, Լադիստան, Հայաստան և Քուրդիստան, թարգ. Միսրան, Վաղարշ. 1893 թ. 1 օր.
14. Գ. Տէր-Մկրտչեան, 1896 թ. Էջմ. գտնուած հին պղնձեղէն ամանների ցուցակը և արձանագրութիւնները, Փարիզ 1906 թ. 1 օրինակ.
15. О. Галусть, Замѣченія на статью І. А. Орбели. «Багаванская надпись 639 г. ...». СПб. 1915.

Ժ. Մերոպ վարդապետ Մաքսուդեանից

1. W. Streitberg, Gotisches Elementarbuch. Heidelberg 1910.
2. Mémoires de la Société de linguistique, t. XIX. 2—6 պրակները, Paris 1916.
3. Նոյն, t. XX. առաջին երեք պրակները, Paris 1916.
4. O. Jespersen, Phonetische Grundfragen, Leipzig—Berlin 1904
5. O. Jespersen, Lehrbuch der Phonetik. Leipzig—Berlin 1913
6. Schiller, Sämtliche Werke in 12 Bänden. 4 հատորների մէջ, Leipzig.
7. H. Heine, Sämtliche Werke in 12 Bänden, 4 հատորների մէջ Leipzig.
8. A. Thumb W. Streitberg, Indogermanisches Jahrbuch I. 1913, Strassburg 1914.

9. Յ. Մ. Сaмoнeнкo, Чтeцъ дeклaмaтoрѣ. Т. I, II, III. IV, Кіевъ 1909—1913 г. г.
10. Հ. Աճառեան, Classificatin des dialectes Arméniens, Paris 1909.
11. H. Oldenberg, Le Bouddha, Paris 1903.
12. Ա. Յովհաննիսեան, Israel Ory, München 1913.
13. Հայկ Յովհաննիսեան, Des literarische Porträt der Armenier, Ro'tha 1912.
14. Տօքթ. Յ. Թիրեաքեան, Արտաշիր Բարական Կարնամակ, Թարգ. Փարիզ 1907.
15. Նոյն, Թարգմ. Շահնամակ Ֆիրտուսի, Նիւ-Եօրք 1909.
16. Օտար փունջեր, հանդէս Ա. գիրք. Թաւրիզ 1013.
17. A. Meillet, Les dialectes grecs, Paris 1910.
18. » » Remarques sur le tete de Agathange, Paris 1911.
19. » » Remarques linguistiques, Paris 1911.
20. » » Remerques sur les l de l'armeniu classique, Wien 1911. Յուշարձան № 8.
21. E. Lidén, Ein Beitrag zur armenischen Lautgeschichte, Wien 1911. Յուշարձան № 36.
22. Միսակ Խոստիկեան, Devid der Philosoph, Bern 1907.
23. Fink, Lehrbuch der neuostarmenischen litteratur—sprache, Վաղ.—Marburg 1902.
24. Հ. Ն. Ակինեան, Յովհ. Օձնեցւոյ նորագիւտ գրուածք մը Բանին մարմնաւորութեան վրա, Wien 1911. Յուշ. № 29.
25. Մ. վ. Մաքսուգեանց, Զէյթունի բարբառի ձայնական գրութիւնը, Wien 1911. Յուշարձան № 25.
26. Ազգագրական հանդէս XXIV գիրք, 1913 № 1.
27. Յովհ. Գաղաճեան, Եւդոկիոյ հայոց զաւառաբարբառը, Վիեննա 1899.
28. Գ. վ. Յովսէփեան, Թովմա մեծօրհնոս կեանքը, Վաւարչապատ 1914.
29. Գր. Ղափանցեան, Լեզուաբանական դիսցրիպլինաներ և լեզու, Վաղ. 1914.
30. Գեօթէ, Հերման և Դորոթէա, Թարգ. Յ. Պետրոսեան Վաղ. 1904.
31. Հոմերոս, Հեկտորի և Աքիլլէսի կոիւը, Թարգմ. Յ. Պետրոսեան, Վաղ. 1908.
32. Провозвѣстіе Рамокришны, СПБ. 1914.
33. Іогъ Рамачарака, Пути достиженія, II изданіе СПБ. 1914
34. Թ. Թորամանեան, Տեկորի տաճարը, Տփլիս 1911 թ.

35. R. Pischel, *Leben und Lehre des Budha*, Leipzig 1910.
 36. Exposé des principes de l'Association Phonétique Internationale, Leipzig? 1908.
 37. P. Passy, *Les sons du français*, Paris 1906.
 38. Ասր յունարէն արդի բանաստեղծութեան ժողովածոյ, Աթէնք 1910.
 40. Թուրքերէն բառարան, հեղինակ Մուսլլիս Նանի, պոլիս-
 41. Ch. D. Bysantius, *Dictionnaire Grec-français et Français-Grec*. Athènes 1856.
 42. A. Meillet, *De quelques évangélistes arméniens accentsués*, Paris 1905.
 43. A. Meillet, *Différentiation et unification dans les langues*, Bologna 1911.
 44. A. Meillet, *L'évolution des formes grammaticales*, Bologna 1912.
 45. A. Meillet, *Le problème de la parenté des langues* Bologna 1914.
 46. » » *Aperçu d'une histoire de la langue Grecque*, Paris 1913.
 47. Հ. Աճառեան, *Les explosives de l'ancien Arménien étudiées dans les dialectes modernes*, Paris 1890.
 48. Եր. Լալայեան, *Մարգարիտներ հայ բանահիւսութեան, Ա. - Գ. գիրք էջմիածին 1913.*
 49. A. Loiseleur-Deslangchamps, *Lois de Manou*, Paris.
 50. Ն. Վ. Տէր-Միքայէլեան, *Fink u. seien kritik über Das armenische Hymnarium*, էջմի. 1908.
 51. Մ. Աբեղեան, *Գրաբարի համառոտ քերականութիւն, Վաղ. 1907.*
 52. Thomas Moore, *The poetical works*. London—New-York.
 53. F. Kielhorn, *Grammatik der Sanskrit-Sprache*, Berlin 1888.
 54. Goethe, *Goethes Werke*, in 16 Banden, 1—4, 9—12, 13—16, Leipzig.
 55. Molière, *Oeuvres complètes, avec notices sur chaque comédie par Charles Louandre*, tomes I—VIII, Paris.
- ԺԱ. Հանդուցեալ Կարապետ Կալիսկոպոսի գրքերից ստացուել են հետեւեալները (Բազուից).
1. Համարարբառ, Երուսաղէմ 1895.
 2. Շնորհալի, Թուղթ ընդհանրական, էջմ. 1865.
 3. Հ. Գ. Զարբ., Հայկական Թարգմանութիւնք Նախնեաց, Վենետիկ 1889.
 4. Պրօֆ. Վ. Յ. Յակոբեան, *Բառարան անգլ.-հայ. Պօլիս 1907.*

5. Ս. Վ. Ամասունի, Հայոց բառ ու բան, Վաղ. 1912.
6. Գրիգոր Օտեան, Ճառեր, Պոլիս 1910.
7. Կնիք հաւատոյ, Էջմ. 1914 թ. (2 օր.)
8. Արէլ արք. Մխիթարեան, Պատմութ. ժողովոյ հայ. եկեղեցւոյ, Վաղ. 1874.
9. Տեղեկագիր Կով. Հայ. Բարգ. ընկ. 1913 թ., Թիֆլ. 1914.
10. Տիմոթէոսի հակաճառութիւն, Էջմ. 1908 թ.
11. Եր. Վ., Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը, Թիֆլ. 1910 թ. (2 օր.)
12. Նորայր, Հայկական բառաքննութիւն, Պոլիս 1880 թ.
13. » Քննութիւն Մալխ. հրտ. Ազաթանգեղոսի և Ղ. Փարպեցւոյ, Վրեննա 1911 թ. Յուշարձան N 2.
14. Եղ. ա. ք. Գեղ., Իսրայէլ Օրին և իր քաղաքական ծրագիրը, Բագու 1914 թ. (2 օր.)
15. Եր. Վ. Յիսուսի կեանքն ու գործունէութիւնը, Էջմ. 1909.
16. Յ. Գ. Մամբեան, Ալէլուիա, Պոլիս 1908.
17. Կ. Կոստանեանց, Յովհ. Թլկուրանցին և իւր տաղերը, Թիֆլ. 1892.
18. Բարգէն եպս. Կիւլէսէրեան, Հայ. եկեղեցին V դարումէջ, Պոլիս 1912 թ.
19. Դոկ. Յովհ. Արթիշեան, Աստուածաշունչի տունկերը, Պոլիս 1913.
20. Մ. Խոստիկեան, Ի՞նչ է Աստուածաշունչը, Թիֆլ. 1913.
21. » » Արքայան պատմութ. Իսրայէլի Թիֆ. 1913 թ.
22. Խորէն ք. Խուցեան, Մարգարէներ, Թիֆ. 1913 թ.
23. Ընդարձակ գրացուցակ Պ. Պալեանց գրատան, Պոլիս 1912 թ.
24. Полное собр. сочинений Л. Н. Толстого, Москва 1903. Т. XIII—XVI, XVIII—XXIV, (11 հատոր).
25. Календарь (Армяно—Григоріанскій), Ставроп. 1912 г.
26. The works of William Shakespeare in VII volumes, vol. I—V, VII, (պահաւ VI) Leipzig 1868.
27. S. G. Wilson, Bahaism and its claims, New York 1915.
28. J. E. Wesssly, Pocket dictionary of the English German languages. Leipzig 1893.
29. The New Testament. Combridge 1881.
30. J. B. Nicolas, Dialogues persans—français, Leide (Holland).
31. Novum Testamentum, Berolini 1886 (լատ.).
32. Novum Testamentum Gracee, Lipsiae 1888 (յուն.).
33. Liber duodecim prophetarum, textum masoreticum, Linsiae

1878 (ժամանակի).

34. Biblia Hebraica, Lipsiae 1890 (հրատյեցերէն).

35—45 Պարսկերէն գրքեր.

46. Die Heilige Schrift (պատկերազարդ), ճեփադիր Leipzig 1882.

47. Die Bibel, Dresden.

48. Die Heilige schrift des Alten Testaments I, Freiburg i/B. 1820.

49. Griechisch-deutsches Wörterbuch, I—II Leipzig 1886.

50. Hebräisches Wörterbuch zum Altin Testamente, Leipzig 1893.

51. Lateinisch-deutsches schulwörterbuch, Leipzig 1887.

52. Geschichte der altchristlichen Literatur H. Jordan, Leipzig 1911.

53. Hand-Commentar zum Neuen Testament I, II, Freiburg i/B 1889.

54. Fr. Baethgen, Die Psalmen übersetzt und erklärt, Göttingen 1892.

55. F. Kattenbusch, Lehrbuch der vergleichenden Confessions-Kunde I, Freiburg i/B 1892.

56. R. Falckenberg, Geschichte der neueren Philosophie, Leipzig 1892.

57. Christliebe, Handbuch der evangelischen Religionslehre, Leipzig 1894.

58. System der Ethik. I. Berlin 1894.

59. O. Pank, Des Evangelium Matthäi I, II, Bremen—Leipzig 1892.

60. Dryander, Das Evangelium Marci I, II, Berlin-Leipzig 1892.

61. Z. Kaften, Dogmatik, Freiburg i/B 1897.

62. Hilfsbuch für den Religionsunterricht, Berlin 1904.

63. Bornemann, Unterricht im Christentum, Göttingen 1893.

64. Klein, Biblische Geschichte 1902.

65. H. Weingarten, Zeittafeln u. Überblicke zur Kirchengeschichte, Leipzig 1891.

66. Klein, Biblische Geschichte für d. ersten schuljahre 1904.

67. Kurtz, Lehrbuch d. Kirchengeschichte I, II, Leipzig 1892.

68. Meyer, Über den Brief des Paulus an die Römer, Göttingen 1872.

69. Fr. Loofs, Dogmengeschichte I, II, Halle A/S 1890.

70. » » Symbolik oder christliche Confessions Kunde I, Tübingen—Leipzig 1902.

71. B. Jonas, Lehrbuch für den evangelischen Religions unter-
richt, Königsberg 1896.
72. W. Herrmann, Ethik Tübingen—Leipzig 1901.
73. Z. Wellhansen, Die Kleinen Propheten übersetzt, mit No-
ten, Berlin 1893.
74. B. Moerner, Inshallah türkische impressionen Se Frankfurt
a/M. 1908.
75. H. Jordan, Armenische Irenaeusfragmente... Leipzig 1913.
76. Եր. Տ.-Մինասեան, D. Arm. Kirche in ihren Beziehun-
gen zu den syrischen Kirchen, Leipzig 1904.
77. Haupt, Religionsbuch II, Tübingen 1904.
78. Gibson-Günther, Was ist Elektrizität Stuttgart 1911.
79. W. Raabe, Der Hunger pastor, Berlin 1911.
80. Akunian, Schreie, Berlin 1901.
81. W. M. Förster, Alt-Heidelberg, Berlin 1911.
82. Frommel, Charakterbilder, Bremen 1895.
83. O. Funcke, Der Wandel vor Gott, Bremen 1890.
84. O. Funcke, Brot und Schmet, Bremen—Leipzig 1889.
85. » » Neue Reisebilder und Heimatklänge Bre-
men 1892.
86. C. F. Meyer, Die Hochzeit des Mönchs Novelle, Lei-
pzig 1908.
87. Salemann Shukovski, Perisische Grammatik, Berlin 1889.
88. E. Nestle, Syrische Grammatik, Berlin 1888.
89. Das Neue Testament, Freiburg—Leipzig 1892.
90. Homer, I, Ilias—II, Odysse von Z. H. Botz. Leipzig.

Բոլոր նուիրարբերողներին յայտնում է իւրին շնորհա-
կալութիւն:

Մատենադարանապետ՝ Գեորգ եպս,

Մատենադարանի պաշտօնեայ

Սարգիս Չ. Թովսպեան

4 նոյեմբերի 1917 թ.

